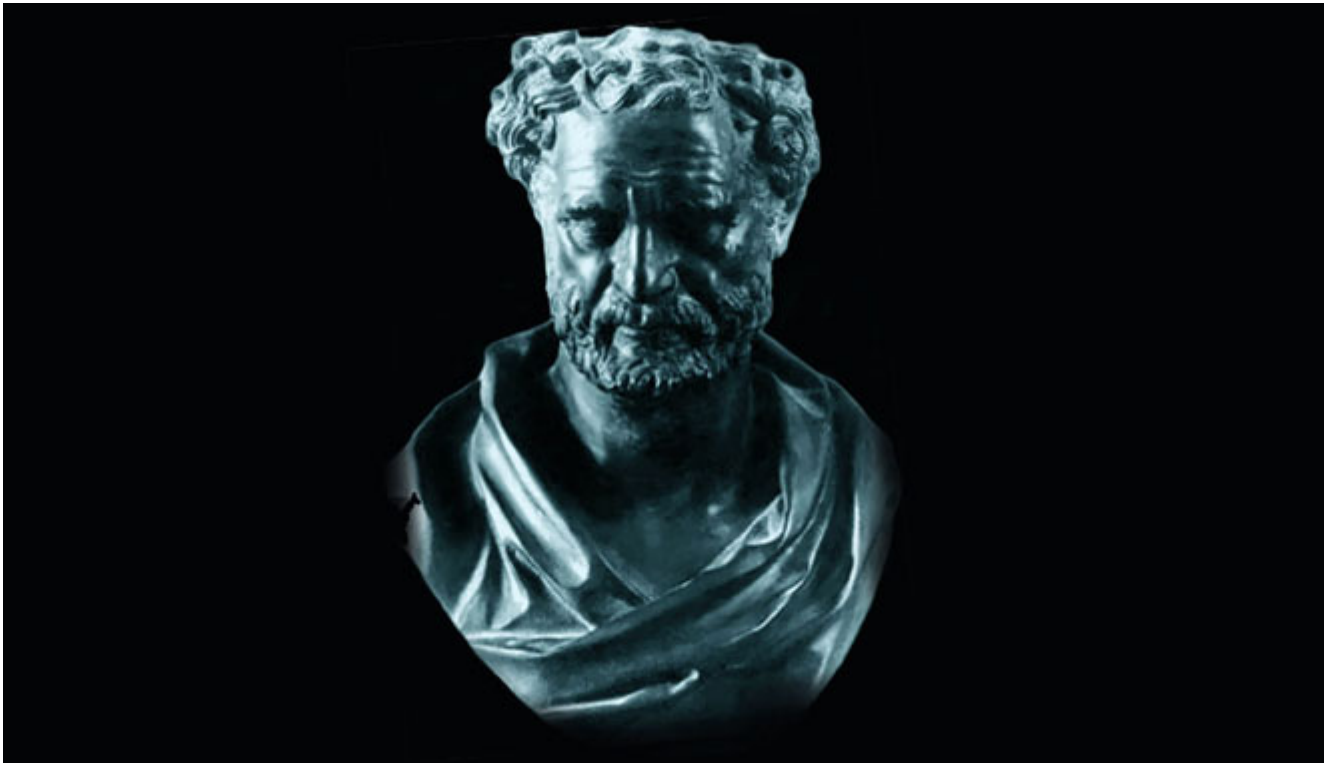

Αρχαίοι Έλληνες Φιλόσοφοι: Τι αποκαλύπτουν τα χαρακτηριστικά του προσώπου τους; (Εύη Σαραντέα, Ζωγράφος)

/ [Πεμπουσία](#)

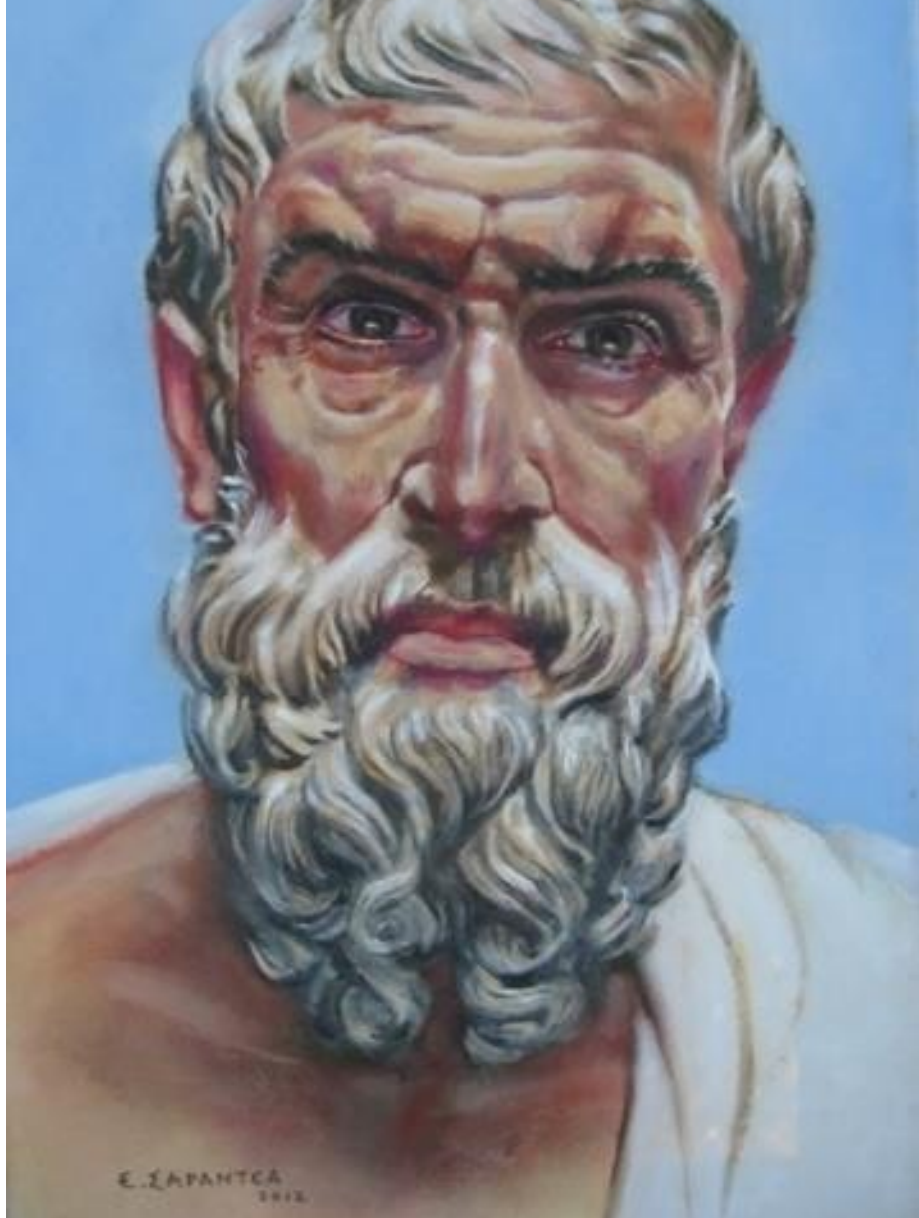
Συνεχίζουμε το αφιέρωμα στις ζωγραφικές αναπαραστάσεις αρχαίων Ελλήνων φιλοσόφων, που αποτελούν μία πρώτη προσέγγιση στις φυσιογνωμίες τους, καθώς και στο σκεπτικό και τον στόχο των αρχαίων καλλιτεχνών. Πραγματοποιήθηκαν κατόπιν συγκριτικής έρευνας και επιλογής μεταξύ αντιγράφων αρχαιοελληνικών γλυπτών, λαμβάνοντας υπόψη αρχαία κείμενα και συγγράμματα σύγχρονων μελετητών.

Εικ. 8. **ΑΓΝΩΣΤΟΣ ΚΥΝΙΚΟΣ(;)**

ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ (περί το 200 π.Χ.)

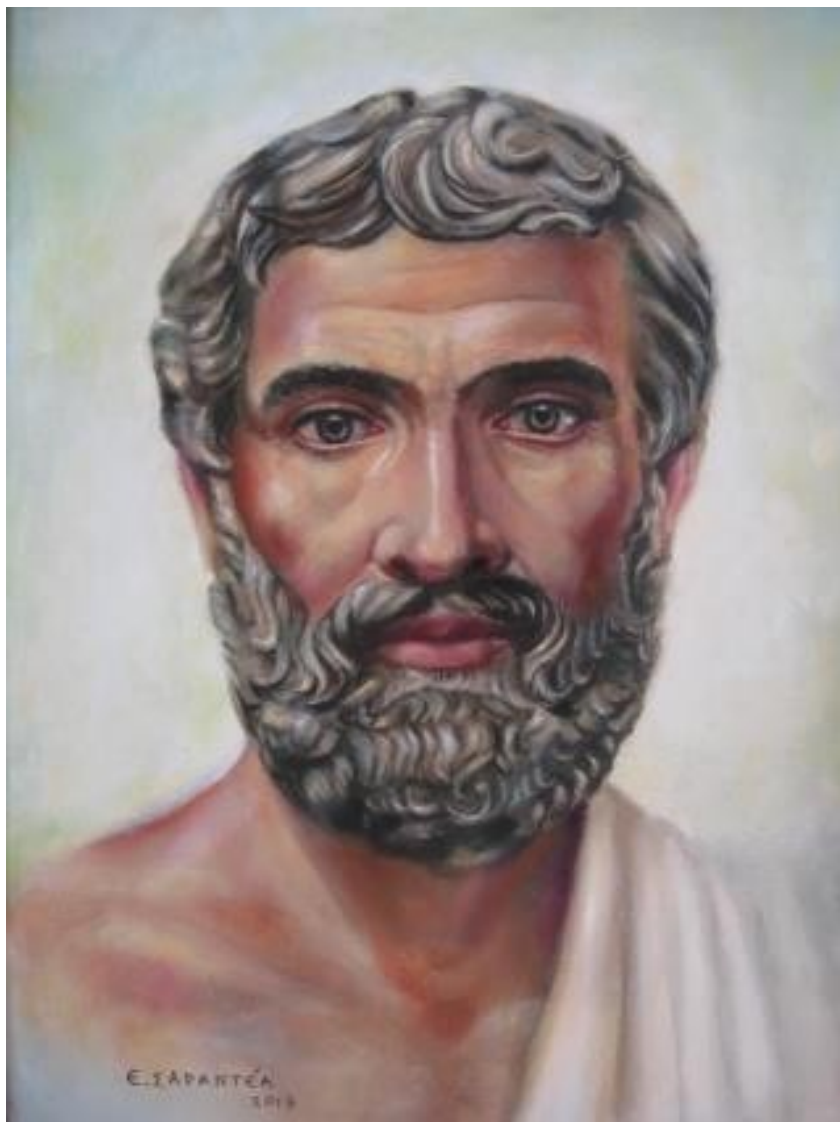
Η προσωποποίηση της μομφής (Zanker, 1995, σελ. 129-132) και ίσως της χλεύης... Η παραμικρή ρυτίδα, η κάθε σύσπαση του προσώπου προσδίδει μία διαφορετική έκφραση, και όλες μαζί, συνθέτουν ένα ανεπανάληπτο έργο, δίνοντας την εντύπωση της στηλίτευσης των πλαστών κοινωνικών αξιών και του καθωσπρεπισμού. Η σύσπαση του δεξιού άκρου του στόματός του θυμίζει το τράβηγμα των μυών του αγριεμένου κυνός (Σαραντέα, 2015, σελ. 181).

Εικ. 9. **ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ** (341-

271 π.Χ.)

Στο τιμητικό άγαλμα που έστησαν οι μαθητές του 24 χρόνια μετά τον θάνατό του στον «Κήπο», ο Επίκουρος παρουσιάζεται επιβλητικός, με σκυμμένο το καλοχτενισμένο μακρόστενο κεφάλι του, εσωστρεφής. Το μέτωπό του είναι αυλακωμένο από ρυτίδες μόνιμης και τεταμένης σκέψης. Η έκφραση του Επίκουρου είναι διαφορετική από την μακάρια ηρεμία, που χαρακτηρίζει τα πρόσωπα των μαθητών του (Smith, 2009, σελ. 49, Zanker, 1995, σελ. 114-118, 122-123).

Εικ. 10. Ο Επικούρειος φιλόσοφος **ΚΩΛΩΤΗΣ (;)**

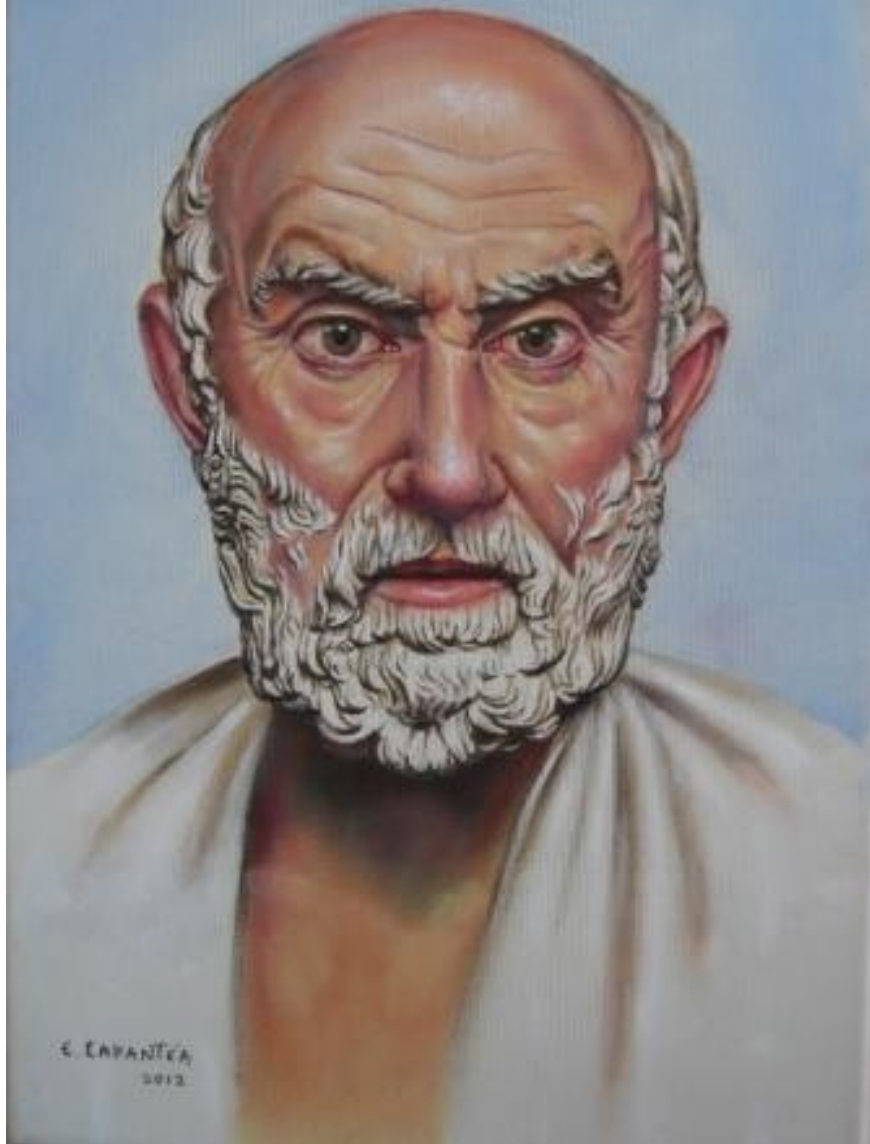
Εικονίζεται ήρεμος, χωρίς συναίσθημα, με κλασικό τύπο κεφαλής, αλλά λεπτομερή γλυφή προσώπου. Γενικά, τον τύπο της μακάριας ηρεμίας των Επικουρείων, θα χρησιμοποιήσουν οι καλλιτέχνες στην ύστερη Αρχαιότητα και οι αγιογράφοι στα πρόσωπα των αγίων του Βυζαντίου (Smith, 2009, σελ. 49). Έχει υποστηριχθεί εν τούτοις η άποψη (von den Hoff, 2007, σελ. 58), ότι οι ανώνυμες προτομές που έχουν έρθει στο φως με αυτήν την φυσιογνωμία, ίσως εικονίζουν τον πολιτικό Λυκούργο, τον Αθηναίο (390-324 π.Χ.).

Εικ. 11. **ΖΗΝΩΝ** ο **ΕΚ**

Κιτίου - όχι ο Ελεάτης (333 - 261 π.Χ.)

Ζωγραφική αναπαράσταση. Ο ανδριάντας του ιδρυτή της Στωικής φιλοσοφικής Σχολής, φοινικικής καταγωγής, στήθηκε πιθανώς πριν τον θάνατό του (Dillon, 2006, σελ. 104). Άρα, περίπου αυτή θα πρέπει να ήταν η όψη του.

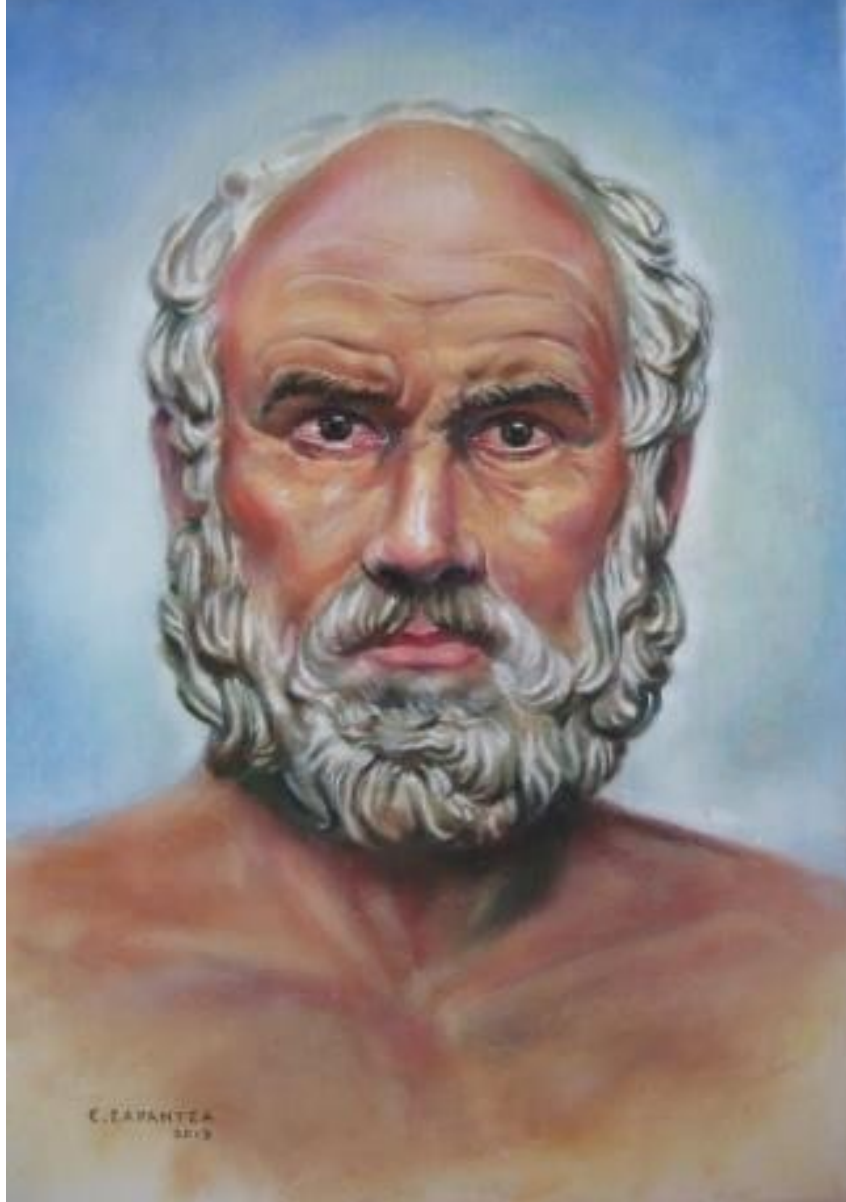

Εικ. 12. **ΧΡΥΣΙΠΠΟΣ** (280-

206 π.Χ.)

Ζωγραφική αναπαράσταση. Το άγαλμα του δυναμικού φιλόσοφου που εδραίωσε τον Στωϊκισμό, δημιουργήθηκε λίγο πριν ή λίγο μετά τον θάνατό του, (περί τα 200 π.Χ.). Κατά τον 3ο αι. π.Χ. στα αγάλματά τους, οι εικονιζόμενοι ερμήνευαν τη στάση της ζωής τους. Ο Χρύσιππος αποδίδεται σαν ένας γέροντας, καθιστός σε πέτρα, με ένα απλό ρούχο τυλιγμένο στο αδύναμο σώμα του, χωρίς εσώρουχο, να κοιτά δυναμικά, πεισματικά στα μάτια έναν υποτιθέμενο θεατή και με τα δάχτυλα να προβάλλει επιχειρήματα (πρώτον, δεύτερον, τρίτον...). Δραματική η αντίθεση μεταξύ της σωματικής φθοράς και ενός ακατανίκητου πνευματικού σφρίγγους (Zanker, 1995, σελ. 97-99).

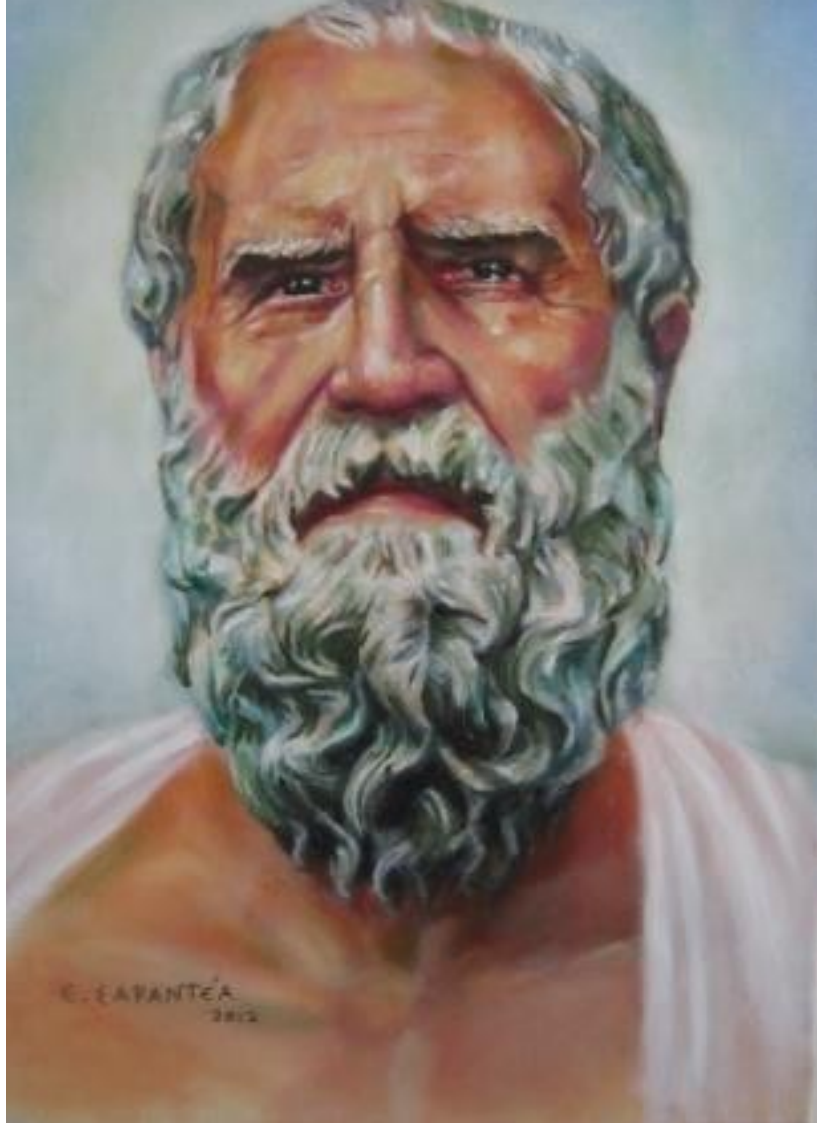
Ολόκληρο το ελληνικό άγαλμα ήταν εκείνο που μετέδιδε μηνύματα στον θεατή. Σαν «ηθο - ποιός». Με την έννοια του «ήθος ποιώ», αλλά και με αυτήν του

Εικ. 13. **ΑΓΝΩΣΤΟΣ**

ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ (I)

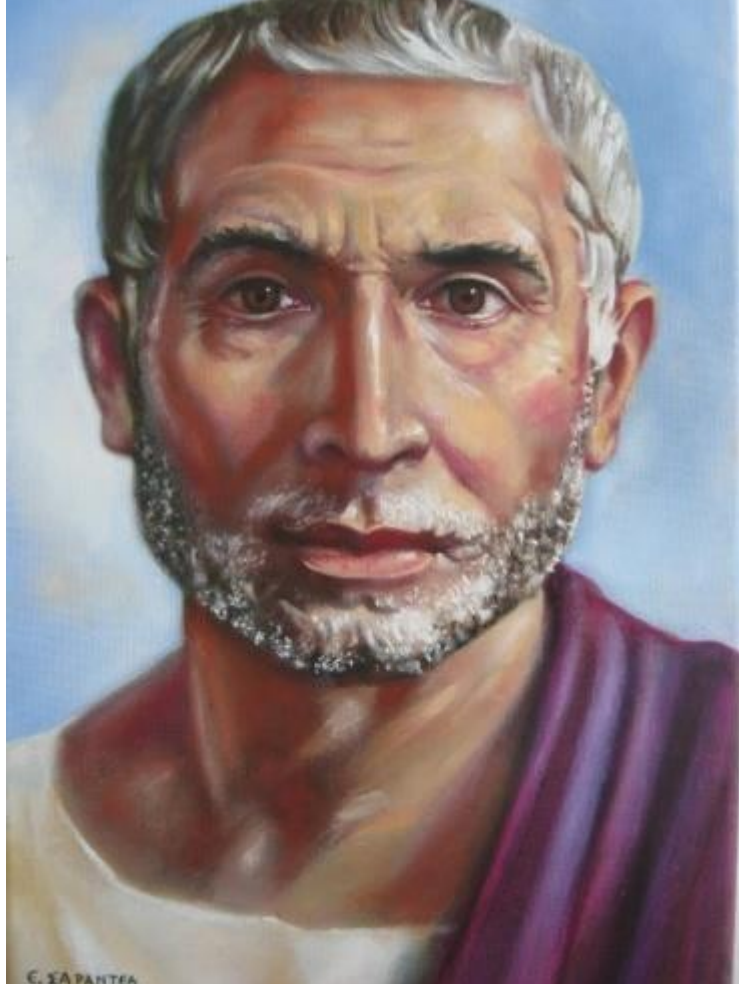
Ατυχώς δεν έχουν βρεθεί γλυπτές φυσιογνωμίες Προσωκρατικών φιλοσόφων. Στην εικόνα, η ζωγραφική αναπαράσταση της προτομής ενός άγνωστου φιλοσόφου, έργου Ελληνιστικής εποχής. Κατά τον Zanker, η προτομή εικονίζει μια φανταστική εκδοχή του Αναξίμανδρου (611-547 π.Χ.). Ο φιλόσοφος παριστάνεται τη στιγμή της σύλληψης μιας ιδέας «με σοβαρή, διεισδυτική, σχεδόν φανατική ένταση στο πρόσωπο» (Zanker, 1995, σελ. 156).

Εικ. 14. **ΑΓΝΩΣΤΟΣ**

ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ (II)

Η ζωγραφική αναπαράσταση γλυπτής μορφής ενός άγνωστου φιλόσοφου, δημιουργημένης κατά την Ελληνιστική εποχή, η οποία στο παρελθόν είχε εκληφθεί ότι απεικονίζει μία επινοημένη μορφή του Ηράκλειτου (540 -484 π.Χ.).

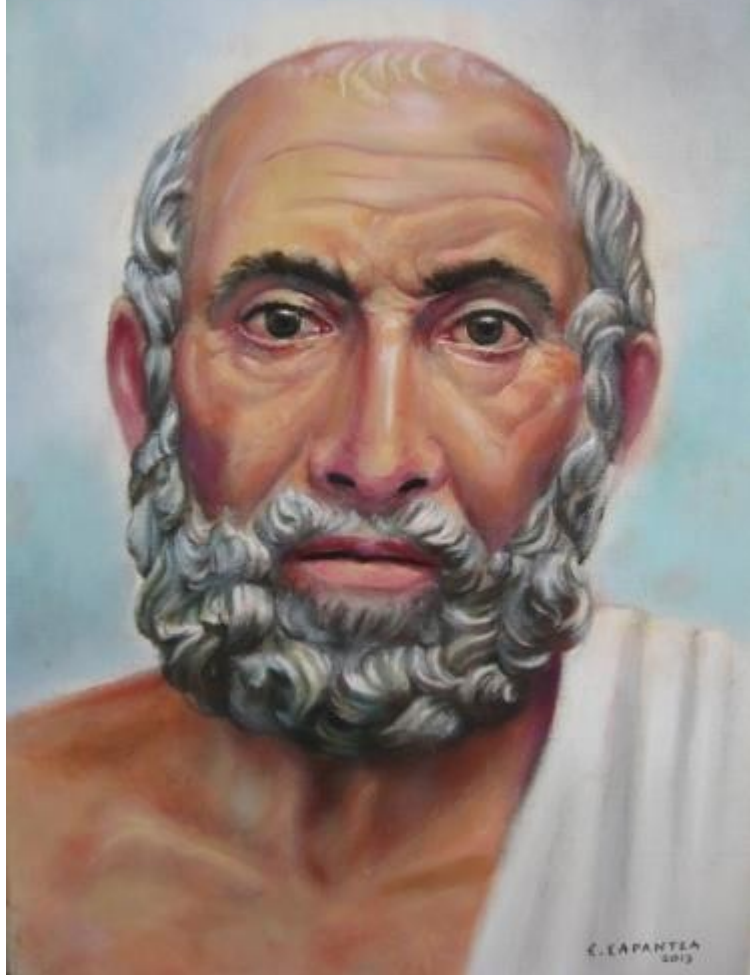

Εικ. 15. **ΠΟΣΕΙΔΩΝΙΟΣ**. (περ. 135-51

π.Χ.)

Ζωγραφική αναπαράσταση. Πιστεύεται πως αυτή ήταν περίπου η φυσιογνωμία του φιλοσόφου, του οποίου το έργο είχε συγκριθεί με του Ερατοσθένη και του Αριστοτέλη. Το άγαλμά του στήθηκε, ενόσω εκείνος ζούσε, περί τα 70 π.Χ. Επί ρωμαϊκής κατοχής, τα πορτρέτα των φιλοσόφων χάνουν σταδιακά την πνευματικότητά τους. Το πρόσωπο του Ποσειδώνιου δηλώνει μια επιτυχημένη, επιβλητική επιστημονική προσωπικότητα (Zanker, 1995, σελ. 185-187).

Το 86. π.Χ. ο Ρωμαίος Σύλλας κατέστρεψε την Αθήνα. Οι καλλιτέχνες εγκατέλειψαν τα αθηναϊκά εργαστήρια γλυπτικής, που μας άφησαν, εκτός των άλλων αριστουργημάτων, τα ωραιότερα γλυπτά πορτρέτα φιλοσόφων όλων των εποχών, και μετανάστευσαν στη Ρώμη... (Μπρούσκαρη, 2011, σελ. 4).

Εικ. 16. **ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ** (460-377 π.Χ.)

Ζωγραφική αναπαράσταση προτομής (του τέλους του 3ου αι. π.Χ.) του μεγάλου ιατρού και φιλόσοφου, προερχόμενης πιθανώς από την αρχική μορφή του ανδριάντα του 4ου αι. π.Χ. (Smith, 1984, σελ. 139). Ο Ιπποκράτης παρουσιάζεται με κύφωση, σκολίωση και ίσως πάρεση (Σαραντέα, 2015, σελ. 178-179). Στο πρόσωπό του διακρίνεται σύνθετη έκφραση: Ευφυής, με ευρύτητα πνεύματος, ερευνητικός... Στη μορφή του ηλικιωμένου Ιπποκράτη, ο εξάίρετος γλύπτης εξύψωσε τα ηθικά προσόντα του μεγάλου ευεργέτη και ανθρωπιστή, τη σεμνή, ακάματη διάνοια, που, απευθυνόμενη προς τον θεατή, μεταβιβάζει πολύτιμες γνώσεις. Δραματικά, το σώμα του μέγιστου ιατρού, αποδίδεται με το φορτίο της ηλικίας και με ασθένειες! Προβάλλεται η αστείρευτη θέληση προς την κοινωνική προσφορά, η αρετή, το φιλότιμο, που επιθυμεί να εξαντλεί τα όρια του δυνατού, ενώ φέρει στο νου τη ρήση του ίδιου του Ιπποκράτη: «Τέχνη μακρά (η ιατρική δεν εξαντλείται), βίος βραχύς, πείρα σφαλερή, καιρός οξύς (ο χρόνος πιέζει)...». Ο Ιπποκράτης επικοινωνεί με τον θεατή (το στόμα του είναι μισάνοικτο), σαν να επιθυμεί να διδάξει. Ο κύριος στόχος των αρχαίων καλλιτεχνών ήταν, όπως είναι φανερό, η έκφραση του ε σ ώ τ ε ρ ο υ, του πνευματικού και ψυχικού κόσμου, το εντός άγαλμα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βουτυράς, Ε., «Αριστοτέλης και Αλέξανδρος» στο Αμητός, τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Μανόλη Ανδρόνικο, ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη 1987.

Κυριακίδης, Σ., Ρωμαϊκή Ευαισθησία, ΑΠΘ, παράρτημα 63, Θεσσαλονίκη 1986.

Μπρούσκαρη, Μ. Σ., «Ιδεαλιστικά κεφάλια ρωμαϊκών χρόνων, αντίγραφα κλασικών έργων από το Μουσείο της Ακροπόλεως», Αρχαιολογική Εφημερίς 150 (2011).

Παπαχατζής, Ν., Πausανίου Ελλάδος Περιήγησις. Αττικά, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα, 1981.

Σαραντέα, Ε., Το εντός Άγαλμα: Αναπαραστάσεις αρχαίων Ελλήνων, βασιζόμενες σε αρχαία γλυπτά, εκδ. «Περίπλους» Δ. Βίτσος, Αθήνα 2015.

Τριανταφυλλίδης, Κ., Η Γενετική Ιστορία της Ελλάδος. Το DNA των Ελλήνων, εκδ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη, 2013.

Χωρέμη-Σπετσιέρη, Α., «Πορτρέτα από πρόσφατες ανασκαφές γύρω από την Ακρόπολη» στο Βλίζος Σ. (επιμ.), *Η Αθήνα κατά τη Ρωμαϊκή Εποχή: Πρόσφατες ανακαλύψεις, νέες έρευνες*, 4ο Παράρτημα, εκδ. Μουσείου Μπενάκη, Αθήνα, 2008.

Dillon, S., *Ancient Greek Portrait Sculpture: Contexts, Subjects, and Styles*, Cambridge University Press, New York, 2006.

Giuliani, L., «Nikolaus Himmelman, Realistische Themen in der griechischen Kunst der archaischen und klassischen Zeit», *Gnomon* 70 (1998).

Manzelli, V., *La policromia nella statuaria greca arcaica*, εκδ. L' Erma di Bretschneider, Rome, 1994.

Pandermalis, D., *Untersuchungen zu den klassischen Strategenköpfen*, Freiburg, 1969.

Pollitt, J.J., *Η Τέχνη στην Ελληνιστική Εποχή*, μτφρ. Α. Γκαζή, εκδ. Δημ. Ν. Παπαδήμας, Αθήνα, 2006.

Richter, G., *The Portraits of the Greeks*, The Phaidon Press, London, 1965.

The Portraits of the Greeks, R.R.R. Smith (επιμ.), Cornell University Press, Ithaca, New York, 1984.

Smith, R.R.R., *Ελληνιστική Πλαστική*, μτφρ. Δ. Κουτσούμπα / Αικ. Χαμηλάκη, Καρδαμίτσα, Αθήνα, 2009.

von den Hoff, R., «Naturalism and Classicism: Style and Perception of Early Hellenistic Portraits», στο Schultz, P. / R. von den Hoff (επιμ.), *Early Hellenistic Portraiture. Image, Style, Context*, Cambridge University Press, New York, 2007.

Zanker, P., *The Mask of Socrates: The Image of the Intellectual in Antiquity*, University of California Press, Berkeley, 1995.

Πηγή: Διεθνές Φιλοσοφικό Forum «Ανάδρασις», Εύη Σαραντέα, «Εκείνων όψεις»

Το προηγούμενο μέρος του άρθρου μπορείτε να το διαβάσετε [εδώ](#)